

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ПРАЦЕОХОРОННИХ УМІНЬ І НАВИЧОК В ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ

Автором зроблений аналіз сутності понять працезохоронні вміння і навички для підготовки бакалаврів ВНЗ України.

Ключові слова: охорона праці, працезохоронні вміння, працезохоронні навички, професія, спеціальність, компетенція, компетентність.

Постановка проблеми. Україна приділяє велику увагу питанням охорони життя і здоров'я своїх громадян, створенню безпечних умов праці роботодавцями та керівниками підприємств, установ, організацій, проте кількість нещасних випадків, що трапляються на виробництві або у ході виконання своїх службових обов'язків, залишаються дуже великою. Зокрема на виробництві щоденно травмується у середньому 160 осіб, з них понад 20 стають інвалідами, а 4-5 гинуть [2].

Впровадженню у виробничий процес основного пріоритету політики держави щодо охорони життя і здоров'я працюючих, створення безпечних і здорових умов праці перешкоджають такі фактори, як тривала економічна криза, тіньова економіка, корумпованість чиновників і безвідповідальність окремих роботодавців. Відсутність на багатьох підприємствах висококваліфікованих фахівців з охорони праці також не сприяє позитивним зрушенням у справі охорони праці.

Серед основних причин нещасних випадків в Україні є такі: незадовільна підготовка робітників та роботодавців з питань охорони праці; відсутність належного контролю за станом безпеки та виконанням встановлених норм на робочих місцях; недостатнє забезпечення працюючих засобами індивідуального захисту; повільне впровадження заходів та засобів колективної безпеки на підприємствах; спрацьованістю знарядь виробництва [2].

Покращенню стану охорони праці на виробництві значною мірою сприятиме впровадження у навчальний процес ВНЗ дисципліни "Основи охорони праці", яка має на меті: формування у майбутніх фахівців з вищою освітою необхідного в їх подальшій професійній діяльності рівня знань та умінь з правових і організаційних питань охорони праці, з питань гігієни праці, виробничої санітарії, техніки безпеки та пожежної безпеки, визначеного відповідними державними стандартами освіти, а також активної позиції щодо практичної реалізації принципу пріоритетності охорони життя та здоров'я працівників по відношенню до результатів виробничої діяльності.

На базі знань дисципліни "Основи охорони праці" здійснюється подальше поглиблене вивчення питань охорони праці стосовно конкретної галузі та особливостей професійної діяльності майбутніх фахівців під час вивчення дисципліни "Охорона праці в галузі" та профілюючих дисциплін.

Мета статті. Оскільки працезохоронні вміння і навички відіграють важливу роль у подальшій професійній діяльності фахівців, тому метою статті є ретроспективний аналіз шляхів формування працезохоронних умінь і навичок у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Проблема формування знань, умінь і навичок в цілому досліджувалась фізіологами, психологами, педагогами різних наукових спрямувань. Тому в сучасних наукових джерелах існує широке коло думок, характеристик і визначень цих понять, а також висловлюються різні точки зору щодо встановлення взаємозв'язків між уміннями і навичками, шляхів і методів їх формування у процесі фахової підготовки. Окрім того, сьогодні все частіше починає вживатися термін "компетентність", який, крім фахових знань, умінь і навичок, містить і особистісні характеристики людини.

Основне завдання будь-якої професійної школи – це підготовка підростаючого покоління до життя в мінливих умовах сьогодення і майбутнього, підготовка фахівців до майбутньої діяльності.

В умовах науково-технічної революції і експоненціального накопичення наукової інформації важливим фактором є те, що високий в цілому рівень знань та освіти не вирішує соціально-економічних питань. Накопичення і швидке оновлення інформації, інтернаціоналізація та глобалізація життя сучасного суспільства є причиною того, що зміни в одній галузі дуже швидко поширюються на інші, посилюючи взаємовплив, взаємозв'язок і взаємозалежність цих сфер. Усе це прискорює ритм життя, підвищує його динамізм та інтенсивність. За таких умов отримані раніше знання дуже швидко старіють. Життя вимагає їх постійного оновлення і поповнення, швидкої адаптації до нових умов виробництва, до нових соціально-економічних реалій [14, с. 39].

У таких інтенсивних умовах життя і виробництва все частіше виникають питання не стільки про зміст засвоєних студентами знань, скільки про високоефективні методи, форми, засоби формування універсальних працезохоронних умінь і навичок, шляхи та напрями формування фахової компетенції майбутніх спеціалістів. Сучасна психолого-педагогічна наука має у своєму розпорядженні значну кількість наукових напрацювань, де розкриваються різні аспекти формування умінь і навичок.

Перед розглядом поняття "працезохоронні вміння і навички" доцільно розкрити суть основних термінів, які прямо чи опосередковано пов'язані з працезохоронною діяльністю. На сьогодні найбільш поширені терміни, які характеризують сутність поняття "працезохоронні вміння і навички" і використовуються в різних сферах народного господарства, – "професія" та "спеціальність".

Існує декілька визначень і тлумачень поняття "професія". Наведемо деякі з них. Професія – вид трудової діяльності, яка є джерелом існування і вимагає певної кваліфікації. Професія – необхідна для суспільства і обмежена внаслідок розподілу праці галузь прикладання фізичних і духовних сил людини, яка

натомість дає їй можливість існування і розвитку. Професія – вид трудової діяльності людини, яка володіє визначеними загальними і спеціальними знаннями і практичними навичками, сформованими в результаті спеціальної підготовки та досвіду роботи. Види і найменування професій визначаються характером і змістом праці, а також специфікою та умовами різних сфер діяльності [23].

Професія – відносно самостійний вид діяльності, занять, обумовлений суспільним розподілом праці, що вимагає певної підготовки. Поняття може розглядатись у декількох планах як історичний тип суспільно організованої праці. В основі професії лежить сукупність певних трудових функцій. Проте професія і відповідна їй трудова функція не тотожні, перша завжди персоніфікована. Трудова функція представляє собою систему професійних знань, умінь і навичок, яка виступає в якості вихідних умов професійної діяльності [10].

Професія – вид або рід трудової діяльності, який вимагає від людини певних загальних і спеціальних умінь і навичок, що набуваються в процесі загального і спеціального навчання та практичної роботи [18, с. 21].

У межах кожної професії формуються й існують спеціальності, які відрізняються більш вузьким характером трудової діяльності.

Спеціальність – це вид діяльності тієї чи іншої професії, для виконання якої необхідні певні знання, вміння і навички, що набуваються в процесі спеціальної підготовки та особистого досвіду роботи. Інакше кажучи, спеціальність – це вузька галузь професійної діяльності [23].

Спеціальність – поняття, яке характеризує: у сфері освіти – спрямованість і зміст навчання при підготовці фахівця (визначається через об'єкт діяльності фахівця і відображає, насамперед, вид його діяльності та сферу застосування його праці); у сфері праці – особливості спрямованості і специфіку роботи в межах професії (зміст завдань працезахоронної діяльності) [20, с. 13].

Окрім понять "професія" та "спеціальність", широко використовується поняття "спеціалізація", яке трактується як "конкретизована сукупність знань, умінь і навичок, орієнтована на використання їх у локальній галузі професійної діяльності. Спеціалізація – категорія, яка характеризує відмінності окремих завдань діяльності фахівця за ознаками різниці в засобах, продуктах або умовах діяльності в межах спеціальності. Ці окремі завдання характерні для порівняно невеликих груп фахівців у межах спеціальності" [20, с. 14].

Поняття "професія", "спеціальність", "спеціалізація" визначають поле діяльності фахівця та структуру його фахових умінь і навичок, в тому числі і працезахоронних, які повинні бути сформовані у випускника навчального закладу.

У психолого-педагогічній літературі і практиці діяльності навчальних закладів широко використовуються такі поняття, як "професійні вміння" і "професійні навички". Проте автори, як правило, не дають чіткого і однозначного їх визначення, хоча з контексту можна зрозуміти, що це спеціально сформовані дії, які призначені для вирішення певних завдань людини в конкретній фаховій сфері діяльності. За своїм характером вони дуже різноманітні і різнопланові, залежать від професії, що здобувається; сфери використання майбутнього фахівця, освітньо-кваліфікаційного рівня тощо. В загальному плані фахові вміння і навички розглядаються як здатність і спроможність людини виконувати певні види діяльності на рівні фахових вимог.

Уміння – це здатність виконувати певні дії в нових умовах, яка сформувалася на основі раніше набутих знань і навичок. Уміння – здатність особистості ефективно виконувати певну діяльність на основі наявних знань у змінених або нових умовах [19, с. 8]. Уміння характеризуються здатністю осмислювати наявну інформацію на основі знань, складати плани досягнення цілей, регулювати і контролювати процес діяльності.

Уміння – проміжний етап оволодіння новим способом дії, що спирається на яке-небудь правило (знання) відповідно до правильного використання цих знань у процесі вирішення певного класу завдань, але сформований ще на рівні навичок. Загальними умовами, які забезпечують найбільшу ефективність становлення умінь, є розуміння суб'єктом узагальненого правила та зворотний зв'язок у процесі вирішення завдання [15, с. 389].

Уміння – засвоєний суб'єктом спосіб виконання дії, який забезпечується сукупністю набутих знань і навичок. Уміння формуються шляхом вправ і забезпечують можливість виконання дій не лише у відомих, але і в нових умовах [16, с. 414].

Уміння – це знання в дії, тобто практичні дії, які учні чи студенти можуть здійснювати на основі отриманих знань [7, с. 29].

Уміння – здатність людини виконувати певні дії (під час тієї чи іншої діяльності) на основі відповідних знань. До основних видів умінь відносять: предметно-практичні, предметно-розумові, знаково-практичні та знаково-розумові [5].

Відповідно до викладеного вище можна стверджувати, що професійні вміння – це готовність і здатність людини успішно виконувати свої професійні функції на основі продуктивного, творчого використання раніше засвоєних знань та практичного досвіду в мінливих умовах виробництва.

Навички – здатність людини виконувати будь-які дії автоматично, без поелементного (поетапного) контролю [19, с. 15], вміння, доведені до автоматизму, тобто автоматизований компонент свідомої дії [7, с. 29].

Навик (руховий) – сформоване в результаті навчання і повторення уміння вирішувати професійне завдання, оперуючи знаряддями праці з визначеною точністю і швидкістю.

Навик – дія, яка автоматизується в процесі свого формування і стає операцією як компонентом більш складного навичку.

За С.Л. Рубінштейном, навички – автоматизовані компоненти свідомої діяльності людини, які виробляються в процесі виконання та виникають як свідомо автоматизовані дії і далі функціонують як автоматизований спосіб виконання дії [17, 23].

У Державних стандартах вищої освіти [5] навик трактується як уміння, що завдяки численному повторенню стає автоматичними і виконується без свідомого контролю.

Використовуючи наведені визначення, які подаються в різноманітних довідниках, словниках, енциклопедіях, в нашому дослідженні ми будемо дотримуватись постулату, що навик – це уміння людини, доведене до автоматизму.

Необхідно зауважити, що сьогодні, крім понять "уміння" і "навички", в освітянській практиці широко використовується таке поняття, як "компетенція", яке об'єднує і вміння, і навички. За своєю сутністю поняття "компетенція" значно ширше від понять "знання", "вміння", "навички" і, окрім них, містить особистісні характеристики індивіда, його життєвий досвід та має інтегрований, комплексний характер.

Поняття "ключові компетенції" було введено в наукову сферу в кінці 90-х років минулого століття Міжнародною організацією праці (МОП). На разі це поняття лежить в основі більшості сучасних моделей освіти в зарубіжних країнах і трактується як "загальна здатність людини мобілізувати у процесі професійної діяльності набуті знання і вміння, а також використовувати узагальнені способи виконання дій" [21, с. 5].

Ключові компетенції не можуть бути вузькоспеціалізовані, тому що вони виступають як інтегровані, універсальні характеристики особистості. Коротко охарактеризуємо це поняття.

Компетенція (від латинського *competentia*, від *compeo* – спільно досягаю, добиваюсь; відповідаю, підходжу) сукупність повноважень (прав і обов'язків) якої-небудь організації або посадової особи, встановлені законом, статутом даної організації або іншими положеннями [1].

Компетентність – якість особистості, яка ґрунтується на знаннях, інтелектуально й особистісно обумовлений досвід соціально-професійної життєдіяльності людини [3, с. 35].

Компетенція – сукупність знань та вмінь, необхідних для виконання виробничого завдання на рівні вимог державних стандартів (галузевих або окремих підприємств) [6].

Компетентність – сукупність знань та вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати наявну інформацію для підвищення якості продукції надання послуг [6].

Таким чином, поняття "компетенція" розуміється як здатність людини на основі наявних знань професійно виконувати виробничі завдання в мінливих умовах виробництва.

У педагогічній науці, як зазначає Н.В. Колпакова, компетенція визначається як сума знань, умінь, досвіду, теоретико-прикладної готовності до їх застосування. Саме поняття "компетентність" – поняття інтегративне, складовими якого є окремі компетенції [4, с. 165]. До загальних компетенцій автор відносить здатність і готовність вивчати, думати, шукати, діяти, співпрацювати. Найчастіше термін "компетенція" розуміється як освічений, відповідний, здатний. Крім того, поняття "компетенція" в багатьох випадках трактується як здатність досягати чого-небудь.

Необхідно погодитись із автором у тому, що компетентність – багатоаспектне й динамічне поняття. Змінюється суспільство, соціальні умови, виникає необхідність у зміні складових компетенції, тобто знань, умінь, соціального досвіду. Невідповідність рівня компетентності фахівця вимогам сучасного суспільства є суперечністю.

В освітній теорії і практиці уміння і навички класифікуються на основі різних логічних обґрунтувань. Найпоширенішим є їх поділ на практичні та інтелектуальні.

Практичні уміння і навички характеризуються показниками дієво-практичної сфери особистості і є сукупністю суспільно необхідних умінь, задатків, рис характеру, потенційних можливостей та інших якостей людини, які забезпечують успішність практичної (трудової, суспільної, художньо-прикладної) діяльності індивіда [19, с. 13].

Трудові (практичні) уміння і навички характеризують рівень трудового досвіду, досягнутого особистістю; ступінь майстерності, широту і глибину засвоєних умінь.

Інтелектуальні уміння і навички, щодо їх застосування і творчого опрацювання інформації, в педагогічній літературі розглядаються як способи розумових дій [23, с. 8].

У свою чергу, способи розумових дій, або інтелектуальні уміння і навички, можна класифікувати таким чином [19, с. 8-9]:

- за характером домінуючих засобів мислення (предметно-дієвий, наочно-образний, абстрактний, інтуїтивний);

- за логічною схемою процесу (порівняння, аналіз, абстрагування, узагальнення, синтез, класифікація, інверсія тощо);

- за формою результату (створення нового зразка, визначення понять, судження, умовивід, теорема, закономірність, закон); за типом логіки мислення (розумово-емпіричні і розумово-теоретичні).

З позиції психології розрізняють такі види інтелектуальних (розумових) умінь і навичок: сенсорні (слухання, визначення температури за кольором, окомір, читання книги тощо); моторні (робота на тренажері та комп'ютері, фізичні вправи, гра на інструменті тощо); сенсомоторні (малювання, складання схем, графіків, актів, протоколів, водіння автомобіля); інтелектуальні (розв'язання задач, порівняння, розрахунки, аналізи, висновки, тези, анотації) [7, с. 30].

Оскільки, гарантія безпечних умов праці та збереження здоров'я людей під час їх трудової діяльності належить до пріоритетних напрямів державної політики України, то покращити стан умов праці можна завдяки підвищенню рівня працезахоронної культури працівників. Вирішальна роль у цьому належить викладанню нормативної дисципліни "Основи охорони праці" для підготовки бакалаврів усіх спеціальностей та форм навчання вищими навчальними закладами.

Доцільним є доведення до свідомості студентів ВНЗ, що "Охорона праці" як самостійна навчальна дисципліна сформувалась впродовж останніх сімдесяти років ХХ століття. До 1966 р. "Охорона праці" викладалась, в основному, як складова частина окремих спеціальних та інженерних дисциплін, і лише в окремих технічних вищих навчальних закладах існувала як самостійна дисципліна.

З 1966 р. "Основи охорони праці" як окрема спеціальна дисципліна була введена в програми навчання студентів усіх інженерних спеціальностей, а вищим технічним навчальним закладам було запропоновано створити кафедри охорони праці. З 1999 р. у всіх вищих закладах освіти України при підготовці фахівців відповідних ОКР проводиться вивчення нормативних дисциплін "Основи охорони праці" та "Охорона праці в галузі" [2].

Сучасне техногенне середовище висуває високі вимоги до підготовки фахівців з вищою освітою, до набутих ними знань і навичок. Спеціалісти повинні добре орієнтуватися в складному комплексі чинників, що визначають механізм і природу виробничих небезпек і професійних загроз, і вміло використовувати існуючі способи створення безпечних умов праці, розробляючи нові більш досконалі методи захисту.

Загальними вимогами до підготовки бакалаврів є високий рівень їх освіченості, всебічний розвиток, володіння відповідними теоретичними і прикладними знаннями й уміннями, необхідними у подальшій працезахисній діяльності. Зокрема, аналіз кваліфікаційної характеристики фахівця з базовою вищою освітою передбачає окреслення основних напрямів у формуванні умінь і навичок у процесі вивчення навчальної нормативної дисципліни "Основи охорони праці" серед яких:

- ознайомлення з вимогами законодавчих і нормативних актів з охорони праці в межах функціональних обов'язків фахівця кваліфікаційного рівня "бакалавр", "спеціаліст", "магістр";
- визначення вимог щодо навчання працівників з охорони праці та їх функціональних обов'язків;
- організація та ведення обліку розслідувань нещасних випадків, професійних захворювань, аварій на виробництві;
- визначення коефіцієнту частоти та тяжкості травматизму для конкретних умов праці на основі даних щодо травматизму і кількості працюючих;
- оцінювання відповідності санітарно-гігієнічних умов праці, щодо вимог з охорони праці;
- обґрунтування раціональних методів нормалізації умов праці у конкретній виробничій ситуації;
- обмеження надходження шкідливих речовин у повітря робочої зони шляхом вибору відповідних методів захисту;
- контроль за дотриманням вимог з виробничої санітарії та гігієни праці;
- проведення інструктажів та навчань з питань охорони праці;
- оцінка безпеки технологічних процесів та обладнання щодо вимог з охорони праці;
- визначення категорій приміщень за небезпекою ураження електричним струмом;
- вибір системи заходів, засобів безпечної експлуатації електроустановок та надання першої долікарняної допомоги при ураженні електричним струмом;
- визначення класу вибухо- та пожежонебезпечності приміщень і зон за Правилами влаштування електроустановок;
- визначення необхідних технічних рішень систем попередження пожежі та пожежного захисту [9].

Останнє значною мірою забезпечується навчання базової дисципліни "Основи охорони праці" (для студентів-бакалаврів) та значно розширюється, узагальнюється при вивченні прикладної дисципліни "Охорона праці в галузі". Метою дисципліни є теоретична і практична підготовка фахівців до створення та забезпечення нормативних умов праці у відповідних сферах виробництва.

Досліджуючи проблему формування необхідних умінь і навичок, вчені-дидактики розрізняють рівні їх сформованості [8, 11, 12, 22]:

перший рівень (нижчий) характеризується тим, що студент виконує лише окремі операції, причому послідовність їх хаотична, виконувани дії погано усвідомлені;

другий рівень (середній) – студент виконує всі операції (дії), з яких складається діяльність в цілому, але послідовність їх виконання недостатньо продумана; окремі дії виконуються недостатньо усвідомлено;

третій рівень (вищий) характеризується тим, що студент виконує всі операції, послідовність їх виконання добре продумана, дія в цілому достатньо усвідомлена.

Висновки: активізація пізнавальної діяльності студентів при вивченні нормативного курсу "Основи охорони праці", "Охорона праці у галузі" у ВНЗ допомагає формувати у майбутніх фахівців знання, вміння і здатність вирішувати наукові і практичні проблеми, активізувати прагнення студентів до поглиблення знань та застосування їх не тільки у навчальній та науковій роботі, але і в подальшій трудовій діяльності. У цьому аспекті найбільше сприятливими для цього є більш активне використання інформаційно-комунікаційних технологій взагалі та імітаційного моделювання зокрема.

Використані джерела

1. Большая Советская Энциклопедия в 30 томах. Изд. 3-е Т. 12. / под ред. А. М. Прохорова. – М. : Советская Энциклопедия, 1973. – 624 с.
2. Жидецький В. Ц. Основи охорони праці : підручник / В. Ц. Жидецький. – Львів : Афіша, 2002. – 320 с.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.
4. Колпакова Н. В. Компетентность в области исторического образования как составляющая профессиональной компетентности будущего учителя начальных классов / Н. В. Колпакова // Аспирант и соискатель. – 2002. – № 6. – С. 165–166.
5. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи стандартів вищої освіти / укл. В. Д. Петренко // Інформаційний вісник : Вища освіта. – К., 2003. – № 10. – 82 с.
6. Концептуальні підходи та методика розробки стандартів професійної компетентності, навчально-плануючої та навчально-методичної документації на їх базі. – [Електронний ресурс] Проект ПРООН/МОП "Впровадження гнучких програм професійного навчання для незайнятого населення". – К., 2003. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3076-14>

7. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі : навч. посіб. / С.У. Гончаренко, П. М. Олійник, В. К. Федорченко ; за ред. С. У. Гончаренко, П. М. Олійника. – К. : Вища шк., 2003. – 323 с.
8. Методологічні аспекти різнорівневого формування знань і вмінь студентів / О. М. Спірін // Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту. – 2003. – № 11. – С. 126–129.
9. Навчальна програма нормативної дисципліни "Основи охорони праці" для вищих закладів освіти. Розроблена МОУ. – К., 1997. – Режим доступу: <http://users.kpi.kharkov.ua/SafetyOfLiving/Htm/Prog%20OT.htm>.
10. Научно-технический прогресс : словарь / сост.: В. Г. Горохов, В. Ф. Халипов. – М. : Политиздат, 1987. – 366 с.
11. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання : моногр. Книга 1 / В. Ю. Стрельников / Полтав. ун-т спожив. кооперації України. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2002. – 294 с.
12. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання : моногр. Книга 2 / В. Ю. Стрельников / Полтав. ун-т спожив. кооперації України. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2002. – 230 с.
13. Підхід до визначення оцінки ефективності процесу навчання / Н. В. Матвійшина, О. С. Пшенична // Вестн. Херсон. гос. техн. ун-та. – 2003. – № 3. – С. 272–274.
14. Протасова Н. Г. Теоеретико-методичні основи функціонування системи післядипломної освіти педагогів в Україні : дис. ... доктора пед. наук : 00.00.00 / Протасова Наталя Григорівна. – К., 1999. – 472 с. – 181
15. Психологический словарь. Изд. 2-е, перераб. и доп. / под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. – М.: Педагогика – Пресс, 1996. – 440 с.
16. Психология. Словарь. Изд. 2-е, испр. и доп. / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
17. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Изд. 2-е / С. Л. Рубинштейн. – М. : Учпедгиз, 1946. – 704 с.
18. Самородский П. С. Методика профессионального обучения : учеб.-метод. пособ. для преподавателей спец. "Профессиональное обучение" / П. С. Самородский, В. Д. Симоненко ; под ред. В. Д. Симоненко. – Брянск : Изд-во БГУ, 2002. – 90 с.
19. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учебн. пособ. / Г.К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.
20. Теорія професійної підготовки спеціалістів (загальна методика) : метод. посіб. для викл. вищ. аграр. навч. зал., слухачів пед. ф-ту, магістрів. – К. : НАУ, 2003. – 134 с.
21. Усова А. В. Требования к подготовке учителя в свете концепции модернизации Российского образования на период до 2010 года / А. В. Усова // Педагогическое образование и наука. – 2003. – № 2. – С. 4–7. – 214 с.
22. Усова А. В. Самостоятельная работа учащихся в процессе изучения физики. Методическое пособие / А. В. Усова, В. В. Зав'ялов. – М. : Высш. шк., 1984. – 96 с.
23. <http://banana.stack.net:16001/db/msg/7035>.

Zhdanova V.

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF LABOR SAFETY SKILLS IN PEDAGOGICAL THEORY AND PRACTICE

The author of an analysis of the nature labor safety concepts and skills for bachelors universities of Ukraine.

Key words: *labor safety, labor protection skills, occupation, profession, competence.*

Стаття надійшла до редакції 16.03.13

